

Kiss István

KÖZÉPISKOLA VÉGZŐS TANULÓINAK TEVÉKENYSÉGRENSZERE

A téma indoklása, a vizsgálat célkitűzése

A közoktatás-fejlesztés egyik leglényegesebb kérdése a nevelési folyamat hatékonysága.

Minél konkrétan ismerjük a nevelésben részt vevő tényezők hatásfokát, az általuk kötelezően előírt, elvárt és javasolt tevékenységek gyakoriságát és motivációs szintjét, annál konkrétan és céltudatosabban tudjuk megszervezni a pedagógiai folyamat hatásrendszerét, így ennek folytán annál eredményesebb lehet a nevelési folyamat értékmegvalósító, értékátadó, értékfejlesztő szerepe.

A nevelési tényezők hatásfokáról a Magyar Pedagógia 1984. 4. száma közölt tanulmányt. Ez a tanulmány a végzős gimnáziumi és szakközépiskolai tanulók tevékenységrendszerének struktúráját, gyakorisági és motivációs szintjét vizsgálja.

A marxista személyiségelmélet a tevékenységet tartja az egyén legfőbb formálójának. Tanulóink a legkülönbözőbb területeken igen sokirányú tevékenységet végeznek. A vizsgálati adatok megmutatják, hogy végzős középiskolai tanulóink tevékenységrendszerét milyen szintre sikerült fejleszteni. Képet kapunk munkánk eredményeiről, hiányosságairól és az aktuális pedagógiai tennivalókról.

A vizsgálat lefolyása, körülményei, módszerek

Az adatfelvételt Bács-Kiskun megye gimnáziumaiban, szakközépiskoláiban és kollégiumaiban végeztem. A vizsgálatba 18 intézmény 445 4. osztályos tanulóját vontam be.

A bevezetőben olyan adatokat is kértem, melyek alapján a különböző csoportbontásokat elvégezhettem: iskolatípus, a tanuló neme, kollégista-e?, tanulmányi eredménye, apa iskolai végzettsége. Szvétek Sándor által összeállított feladatlapot¹ használtam fel az adatfelvétel során (1. számú melléklet). E kérdőívvel a politikai, tanulmányi, fizikai munka, kulturális, sport- és közéleti tevékenység gyakoriságát és motiváltságát vizsgáltam. A tanulók ötös rangskála felhasználásával válaszoltak a kérdésekre. Az egyes számok jelentése a következő volt:

	A (motiváció)	B (gyakoriság)
5	szívesen csinálom	igen gyakran csinálom
4	érdekemben áll	gyakran csinálom
3	belátom, hogy szükséges	átlagos gyakorisággal
2	kényszerből teszem	ritkán csinálom
1	nem végzek ilyen tevékenységet	nem végzek ilyen tevékenységet

1. Ideológiai, politikai tevékenység vizsgálata

A politikai tevékenység a harmadik legszívesebben végzett cselekvés-típus (3,58). A gyakorisági index 3,13, mellyel a 2-3. e terület.

A vizsgált politikai tevékenységeket végzős tanulóink az alábbiak szerint rangsorolják:

	motiváció	gyakoriság
1. Tv politikai adásainak hallgatása, nézése	3,82	3,39
2. Politikai napilapok, folyóiratok olvasása	3,71	3,49
3. Rádió politikai adásainak hallgatása	3,67	3,36
4. Beszélgetés, vita politikai kérdésekről	3,66	2,95
5. Részvétel KISZ-, úttörőmunkában	3,56	3,06
6. Részvétel politikai munkában	3,06	2,54

A rádió politikai adásait a tanulók 31%-a hallgatja szívesen, 4% nem végez ilyen tevékenységet. A tv. politikai jellegű műsorait több tanuló nézi szívesen (36%), gyakran 42%, egyáltalán nem 3%.

¹Dr. Szvétek Sándor: A hatékonyabb nevelőmunkáért (Tanulmányok). Kecskemét, 1979. 78-79. o.

Örvéndetes, hogy a tv népszerűsége nem csökkenti a politikai napilap és folyóirat olvasóinak arányát, 32% szívesen, 18% rendszeresen – 31% gyakran olvas újságot.

A középiskola végzős tanulóinak több mint egyharmada (37%) szívesen beszélget politikai kérdésekről, rendszeresen erre 7%-nak van lehetősége.

Szinte valamennyi középiskolai tanuló KISZ-tag – önként (!) –, és mégis csak 29% végez szívesen KISZ-munkát, 9% kényszerből, ugyanennyi egyáltalán nem. Úgy gondolom, ez az egyik lényeges oka annak, hogy az ifjúsági mozgalom munkáját ma oly sok – jogos – kritikai észrevétel kíséri. Középiskoláinknak kötelessége a mainál sokkal több pedagógiai segítséget nyújtani ahhoz, hogy a KISZ a közösségi és politikai nevelés megvalósításában hatékonyan tudjon részt venni.

A kollégiumok tervszerű munkáját jelzi, hogy a kollégisták sokkal rendszeresebben olvassák a politikai napilapokat és folyóiratokat (dgy = 0,23).

A kollégisták 54%-a, a nem kollégisták 43%-a olvas gyakran politikai jellegű újságot.

A gimnazisták sokkal aktívabban viszonyulnak e tevékenységűpushoz, mint a szakközépiskolások. Néhány jellemző különbség a javukra:

tv nézése	0,42
rádió hallgatása	0,40
KISZ-munka	0,34

A lányok javára mutatkozik erős eltérés a KISZ-munkában való részvétel motiváltságánál (d = 0,65) és gyakoriságában (d = 0,40). A lányok 39%-a, a fiúk 14%-a végez szívesen KISZ-munkát. Nem vesz részt az ifjúsági mozgalom munkájában a lányok 6%-a, a fiúk 13%-a.

A vizsgálat adatai egyértelműen azt jelzik, hogy a szülő iskolai végzettsége jelentős mértékben meghatározza az érettségi előtt álló tanuló politikai tevékenységrendszerének színvonalát. Két szomszédos csoport közül a legnagyobb különbség a 8. osztályt végzett és a befejezetlen általános iskolai végzettséggel rendelkező szülő gyermekének politikai munkához való hozzáállásában és gyakoriságában van az előbbieik javára (dm = 0,22, dgy = 0,24). Az iskola a jelenleg alkalmazott módszerekkel nem képes a hátrányt megszüntetni. A fentiek igazolására két tevékenységformát emelek ki:

	sajtóolvasás		beszélgetés politikai kérdésekről	
	mot.	gyak.	mot.	gyak.
főiskola-egyetem	4,06	3,75	4,01	3,19
befejezetlen általános iskola	3,45	3,24	3,24	2,66

Ugyanaz a pedagógiai munka és egyéb ráhatás sokkal nagyobb hatásfokkal jelentkezik a jó tanulóknál, mint a gyenge eredményt elérőknél.

	átlag		KISZ-munka		beszélgetés politikai kérdésekről	
	mot.	gyak.	mot.	gyak.	mot.	gyak.
jeles	4,06	3,47	3,96	3,58	4,29	3,42
elégtelen	3,32	2,81	2,80	2,60	3,27	2,60
eltérés	0,74	0,66	1,16	0,98	1,02	0,82

A jeles tanulók a tevékenységek nagy részét meggyőződéssel és szívesen végzik, a bukott tanulók hozzáállása a "jó" szintet egyetlen területen sem éri el. Míg a legjobb tanulók 33%-a szívesen és rendszeresen, illetve gyakran 50% végez KISZ-munkát, addig a leggyengébb tanulóknál e két arány 7%, illetve 14%. A többi területen is lényegében hasonló a helyzet.

Összegzésképpen megállapítható, hogy a középiskola végzős tanulói sokirányú politikai tevékenységet végeznek. A tömegkommunikáció adta lehetőséget felhasználják politikai tájékozottságuk gyarapítására.

A vizsgálati adatokból következik az iskola és a kollégium feladata: több figyelmet kell fordítani az alacsony iskolázottságú szülők gyenge eredményt elérő tanulóinak politikai tevékenységbe való szélesebb körű bevonására és az érdeklődés felkeltésére.

2. Tanulmányi munka vizsgálata

A tanulói tevékenységrendszer tanulmányi munkával kapcsolatos részét az alábbi öt kérdéssel vizsgáltam:

- tanulás
- kötelező tananyag kiegészítése, önképzés
- továbbtanulásra előkészítő tanfolyam
- szakköri munka iskolában, kollégiumban
- mások segítése a tanulásban

A vizsgált öt kérdés közül a legalapvetőbb cselekvésforma a tanulás. Tanulóink a fenti öt terület közül a tanulást végzik a legszívesebben

(3,95) és leggyakrabban (3,79). Szívesen tanul 19%, érdekében áll 55%-nak, kényszerből 2%. A gyakoriság is megnyugtató képet ad: igen sokat tanul 36%, sokat 31%, közepes mértékben 28%, keveset 4% és csupán 1% nem tanul semmit.

Az érettségi vizsga közeledte jó hatással van a tanulók tanuláshoz való viszonyára.

Gyakori és kedvelt tevékenység a kötelező tananyag kiegészítése a tanulók 47%-a részére. A továbbtanulásra előkészítő tanfolyamra minden hatodik tanuló jár szívesen és folyamatosan. A szakköri munkát kedvvel végzi a tanulók egyharmada, igaz, a rendszeresen részt vevők aránya lényegesen kisebb (14%). Érdekes képet mutat, ha összehasonlítjuk a mások segítése a tanulásban tevékenység gyakoriságát és motiváltságát. Szívesen segít 52%, de folyamatosan ezt a munkát már csak 8% végzi. Egyáltalán nem segít 11%. Ezek azok a tanulók, akik objektív okok miatt nem segítenek, maguk szorulnak támogatásra.

A kollégista tanulók jobban látják e tevékenység szükségességét és hasznosságát, tanulásuk rendszeresebb, mint a nem kollégistáké ($d = 0,20$). A kollégisták sokkal aktívabbak a szakköri munkában ($d = 0,50$). Szívesen segítenek társaiknak a tanulásban és lényegesen gyakrabban, mint a nem kollégisták.

A gimnazista tanulók 48%-a folyamatosan és sokat, 26% rendszeresen és az átlagosnál többet tanul. A szakközépiskolások a tanulást kisebb meggyőződéssel és kitartással végzik. E csoportban nagyon kevés tanulónál vált a tanulás belső igénnyé (11%) 12 évi tanulás után.

A lányok nagyobb kedvvel és sokkal kitartóbban tanulnak, mint a fiúk. A lányok magas fokú készséget mutatnak gyengébb eredményű társaik segítségével ($4,16 - 3,35 = 0,81$). Érdemes lenne megvizsgálni a segítő szándékban mutatkozó igen nagy eltérés pszichológiai okait. Kérdés, iskoláink, kollégiumaink felhasználják-e kellő mértékben ezt a kedvező pedagógiai lehetőséget a tanulmányi munka javítására.

A főiskolát-egyetemet, illetve középiskolát végzett szülők gyermekének tanulmányi munkája lényegében azonos és jelentős mértékben jobb, mint az ennél kisebb iskolázottságú szülő gyermekének tanulmányi tevékenysége. A hátrány nem a tanuláshoz való viszonyból, illetve a tanulásra fordított időből adódik, mert ez utóbbinál a legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők gyermekei a legszorgalmasabbak, hanem a kötelező tananyag kiegészítése, illetve az előkészítőkön való részvétel és e tevékenységekhez

való viszonyulás alacsony szintjéből adódik. E két utóbbi cselekvésforma tudásgyarapító hatását azok a tanulók használják ki a legjobban, akiknek a szülei legalább középiskolai végzettséggel rendelkeznek. Ennek oka, hogy ezek a szülők objektív lehetőségeiknél fogva eredményesen és jó irányba tudják orientálni gyermekük tevékenységét. Az iskola és a tanárok feladata: a felzárkóztatás segítségével csökkenteni a különbséget; a hátrányos helyzetű tanulók tanulmányi munkáját még fokozottabban segíteni, orientálni a tevékenységválasztást. Lehetőségeikhez mérten a diplomás szülők gyermekei nem adnak társaiknak annyi segítséget, amennyit tudnának. Elsősorban a szülői háznak – de az iskolának is – jobban oda kell figyelni ezeknek a tanulóknak a kollektív szellemű nevelésére.

Hasznos összefüggések levonására ad lehetőséget a tanulmányi eredmény szerinti csoportbontás. A jeles és elégtelen tanulók tanulmányi munkája között rendkívül nagy a különbség.

	motiváció	gyakoriság
jeles	4,33	3,98
közepes	3,23	2,79
elégtelen	2,69	2,17
eltérés	1,64	1,81

A jó eredményt elérő tanulók magas szintű belső meggyőződésből és folyamatosan, rendszeresen végeznek tanulmányi tevékenységet. A közepes tanulók munkájukat döntően azért végzik, mert szükséges, az átlagosnál kevesebbet végeznek ilyen tevékenységet. A bukott tanulók keveset, ritkán és kényszerből tanulnak. Az eredményes tanulás pedagógiai-pszichológiai feltételei legkevésbé náluk vannak meg. A jobb tanulók önképzése tudatos és rendszeres. A közepesnél gyengébb eredményt elérők – akik az iskolai anyaggal is csak keveset és kényszerből foglalkoznak – önképzésükre csak kevés energiát fordítanak. Az iskolának nagyobb gondot kell fordítani az önálló ismeretszerzési igény és képesség kialakítására.

Összességében megállapítható – még ha differenciált mértékben is –, hogy a középiskola végzős tanulói túlnyomórészt becsületesen, lelkiismeretesen tanulnak. Sokirányú tanulmányi tevékenységet végeznek. Kiemelten figyelni és segíteni kell az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekeinek tanulását és a tanulmányi követelményeket alacsony szinten teljesítő tanulók munkavégzését.

A tanulmányi tevékenységek szervezésében kiemelt szerepe van az is-

kolának, a szaktanároknak és az osztályfőnököknek. Szorosan együtt kell működni a hatékonyabb tanulmányi munka érdekében az iskolának, a kollégiumnak, az ifjúsági szervezetnek és a szülői háznak.

3. A fizikai munka vizsgálata

A tanulók munkára nevelése az egyik legjelentősebb nevelési feladat. A tanulói tevékenységrendszer e komponensét az alábbi kérdésekkel vizsgáltam:

- részvétel az otthoni fizikai munkában
- részvétel az iskolai közösségi (fizikai) munkában
- részvétel a kollégiumi munkában
- részvétel az iskolán kívüli társadalmi munkában
- idősek, öregek, rászorulóknak segítése

A megye végzős középiskolai tanulói szívesen és gyakran végeznek fizikai munka jellegű tevékenységet ($m = 3,81$, illetve $gy = 3,23$). Mindkét szempontnál az otthoni fizikai munkát rangsorolják az első helyre. 66% szívesen segít otthon, csupán 2% érzi kényszernek e tevékenységet ($m = 4,41$). 40% folyamatosan, 32% gyakran segít otthon, egyetlen tanuló sincs, aki ne vállalna részt a családi munkamegosztásban ($gy = 4,06$). Tanulóink iskolai, kollégiumi munkához való viszonya jó ($3,85$). Az ifjúság munkára nevelésének egyik legfontosabb formája az ifjúsági szervezetek által szervezett önkéntes, közös társadalmi tevékenység. Ágoston György véleménye szerint: "A társadalmi munka kiemelkedő nevelő hatása abban van, hogy a gyermekeket a társadalom valóságos gazdasági és kulturális építésének részesévé teszi, tehát a gyermek számára szubjektíve teljesen eltűnhet életre előkészítő, vagyis pedagógiai jellege, és a gyermek a társadalom máris teljes értékű, hasznos tagjának érezheti magát."² Az interjúkból kiderült, hogy tanulóink csak az értéket létrehozó, közösség számára hasznos társadalmi munkát végzik szívesen. Mivel a középfokú intézetek egy része még nem minden esetben tud ilyen munkát szervezni, így érthető, hogy a motivációs index értéke közepesnél alig magasabb ($3,10$). 11% gyakran, 31% átlagos gyakorisággal, 47% ritkán és 11% egyáltalán nem végez közhasznú társadalmi munkát.

A tanulók 8%-a – különböző mértékben – segít az időseknek és a rá-

²Dr. Ágoston György: Neveléstudomány. Tankönyvkiadó, Bp. 1973. 134.o.

szorulóknak. E tevékenységbe az ifjúság szervezett formában még nincs mindenhol bevonva. Ezt bizonyítják az adatok: a motivációs index 3,86, a gyakorisági mutató értéke ettől jelentősen elmarad (2,73). A tanulók 51%-a segít szívesen, de csak 7% végzi e tevékenységet rendszeresen, 14% gyakran. Az ifjúsági szervezetek szép és nemes feladata lenne az idősek, rászorulóknak folyamatos segítségének megszervezése és irányítása. Az idősek patronálására szép példát találunk a kiskunfélegyházi Petőfi Sándor Fiúkollégiumban.

A kollégisták – bár keveset vannak otthon – , amikor lehetőségük nyílik rá (szünetekben és hétvégeken), rendszeresen segítenek otthon. Szívesen vesznek részt a patronáló mozgalomban is (3,99).

A lányok sokkal szívesebben végeznek társadalmi munkát ($d = 0,55$), a fiúk ritkán és keveset végeznek ilyen tevékenységet ($gy = 2,38$).

Legkevésbé szeret fizikai munkát végezni a magasabb iskolázottságú szülő gyermeke. Az apa iskolai végzettsége és a tanuló munkához való viszonya között negatív korreláció tapasztalható. Legtöbbet a munkás szülők gyermekei dolgoznak. Fontosnak érzem a szülői példamutatást. Minden szülőnek tudnia kell, hogy munkára nevelni csak munka által lehet.

Az otthoni fizikai munkában legkevésébbet a jeles tanulók segítenek. Az egyéni beszélgetések tárták fel ennek okát: ők idejük jelentős részét otthon tanulással töltik, sokan és sokat járnak különóra és szakkörre. Így kevesebb idejük marad segíteni otthon.

A vizsgálat eredményét összevetve a nevelési tervek követelményeivel, megállapíthatjuk, hogy végzős középiskolai tanulóink fizikai munkához való viszonya nem rossz. Tanulóink szívesen és gyakran segítenek otthon. Az iskolai és kollégiumi nevelőmunkában a feladatok arányosabb megoszlására fokozott figyelmet kell fordítani. Aktuális pedagógiai feladat: a KISZ-szervezetek több közhasznú társadalmi munkát szervezzenek, irányítsák – a pedagógusok közreműködésével – az idősek és rászorulóknak segítségét.

4. Kulturális tevékenység vizsgálata

A kulturális tevékenységrendszer alapos feltérképezését biztosította az alábbi 11 cselekvésforma:

- szépirodalom-olvasás
- tudományos könyv, folyóirat olvasása
- a rádió kulturális adásainak hallgatása

- a tv kulturális adásainak hallgatása, nézése
- színházlátogatás
- múzeumlátogatás
- hangverseny-látogatás
- részvétel kultúrcsoport munkájában
- mozilátogatás
- képzőművészeti kiállítás látogatása
- kulturális szervezőmunka

Kulturális tevékenység a tanulói tevékenységrendszer egyik legkedveltebb komponense (3,80). Szembetűnő, hogy a gyakorisági rangsorban csupán a 4. e terület, 2,95-os értékkel. Érdemes lenne mélyebben megvizsgálni, mi az oka annak, hogy végzős középiskolai tanulóink átlagosnál ritkábban végeznek kulturális tevékenységet, jóllehet szívesen töltik idejüket ilyen programokkal.

A legkedveltebb tevékenységi formák a következők: mozilátogatás (4,76), színházlátogatás (4,26), tudományos könyv, folyóirat olvasása (4,15), tv kulturális adásainak hallgatása, nézése (4,15), múzeumlátogatás (4,08). Legkevésbé azokat a cselekvésformákat szeretik, ahol aktív tevékenység szükséges: kulturális szervezőmunka (2,66) és részvétel kultúrcsoport munkájában (2,74). Leggyakrabban moziba járnak tanulóink (3,75), ezt követi a szépirodalom-olvasás (3,62) és a tv kulturális műsorainak megtekintése. Legkevésbé és legritkábban kultúrcsoport munkájában vesznek részt középiskolás tanulóink (2,17), alacsony szintű a hangverseny-látogatás (2,19), és kevés időt fordítanak kulturális szervezőmunkára (2,22).

Néhány érdekes és jellemző adat:

A középiskola végzős tanulóinak 64%-a szívesen olvas szépirodalmat, 55%-a gyakran, és csupán 4% nem él e művelődési lehetőséggel. A tanulók 72%-a szeret színházba járni, minden 4. tanuló látogatja gyakran az előadásokat. Az azonban kulturális nevelőmunkánk fehér foltja, hogy 9% egyáltalán nem jár színházba. A múzeumlátogatás is hasonló képet mutat. A hangverseny-látogatás erősen polarizálja az ifjúságot. 33% szereti a komoly zenét, de csak 12% jár gyakran ilyen programokra. Ennek elsősorban objektív oka van: kisebb városainkban ritkán van komolyzenei program. 31% egyáltalán nem jár hangversenyre. Az általános műveltség fogalmával nem egyeztethető össze a komoly zene merev elutasítása. A mozi elsöprő népszerűségű: 88% szívesen néz filmet. A tanulók fele örömmel jár kiállításra,

rendszeresen viszont csak 24%. Ennek oka: kevés képzőművészeti kiállítás van a megyében.

Összességében megállapítható, hogy a középiskola végzős tanulói a művelődési, kulturálódási lehetőségek széles skáláját használják fel általános műveltségük gyarapítására. Kiemelten fontosnak érzem az amatőr művészeti csoportok tevékenységének támogatását és a szelektív mozilátogatásra nevelést.

A kollégisták élnek a közösségi élet által biztosított lehetőségekkel: a kulturális szervezőmunkában és az amatőr művészeti csoportok munkájában aktívabbak, mint nem kollégista társaik. A város közművelődési intézményeivel folyamatos együttműködést kell kialakítani. Még több kulturálódási lehetőséget kell biztosítani ahhoz, hogy a faluról, tanyáról bekerült tanulók művelődési hátránya megszűnjön.

A gimnáziumot végzett tanulótól a társadalom elvárja, hogy: "Törekedjék az értelmes és szép életvitelre. Szabad idejében keresse a személyiséget gazdagító, érzelmileg is jelentős művelődési lehetőségeket."³ A gimnazisták sokkal több tudományos könyvet, folyóiratot olvasnak ($d = 0,41$), gyakrabban járnak színházba ($d = 0,36$), múzeumba ($d = 0,32$), hangversenyre ($d = 0,27$) és kiállításra ($d = 0,23$), mint szakközépiskolás társaik. Ez utóbbi csoport sokkal gyakrabban jár moziba ($d = 0,36$). Elsősorban a kaland- és krimifilmeket nézik meg, a mozi lényegében szórakoztató üzem számukra. A szakközépiskola szerényebb lehetőségeit az osztályfőnök lelkes, áldozatkész munkája nagyban kiegyenlítheti. Az igazgatók erkölcsileg és anyagilag jobban ösztönözzék a kulturális nevelőmunkában kiemelkedő pedagógusokat. A szakközépiskolások kulturálódási hátrányát csökkentené az is, ha az egy városban működő gimnáziumok és szakközépiskolák kulturális programjuk egy részét közösen rendeznék meg.

A lányok kulturális munkában szívesen és gyakran vesznek részt. A fiúk különösen azokat a kulturális programokat nem szeretik, ahol tevékeny részvétel szükséges. Különösen az alábbi területeken nagy a különbség a lányok javára:

³A gimnáziumi nevelés és oktatás terve. Tankönyvkiadó, 1978. 22. o.

	dm (L-F)	dgy (L-F)
kulturális szervezőmunka	0,91	0,38
képzőművészeti kiállítás látogatása	0,73	0,26
szépirodalom-olvasás	0,71	0,69
részvétel kultúrccsoport munkájában	0,65	0,15

Megszívlelendő az olvasás terén jelentkező különbség: a lányok 76%-a olvas szívesen, a fiúk 46%-a, gyakran olvas a lányok 67%-a, a fiúk 38%-a.

A kulturális tevékenységhez való viszonyulást erősen determinálja az apa iskolai végzettsége. A poláris csoportok között az alábbi tevékenységek-nél a legjelentősebb a különbség a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei javára:

	dm	dgy
hangverseny-látogatás	0,96	0,82
részvétel kultúrccsoport munkájában	0,62	0,77
kulturális szervezőmunka	0,61	0,55
tudományos könyv, folyóirat olvasása	0,58	0,73

Megállapítható, hogy a magasabb iskolai végzettségű szülők kulturális nevelőmunkája hatékony és eredményes. E pozitív tény mellett szomorú, hogy a kulturális hátrány 12 évi oktatás-nevelés eredményeként sem szűnik meg, a hátrány részben újratermelődik, bár alacsonyabb szinten. Az iskolának egyszerre kell a hátrányos helyzetű tanulókkal kiemelten foglalkozni és a szülők kulturális igény szintjét emelni. Kulturális nevelőmunka területén is kiemelten fontos az iskola és a szülők hatékony együttműködése. Az "örökös" hátrány leküzdésében a kollégiumoknak is jelentős feladatuk van.

Szignifikáns összefüggés van a kulturális tevékenységek végzése és a tanulmányi eredmény között. Míg a jeles tanulók a tevékenységek jelentős részét szívesen és gyakran végzik, addig a bukott tanulók – a mozilátogatás kivételével –, mert szükséges, jelentős rész pedig kényszerből, és csupán néhány tevékenységet végeznek átlagos gyakorisággal, a többit csak ritkán vagy egyáltalán nem. Néhány érdekes adat: Színházba a jeles tanulók 96%-a szívesen, 8% rendszeresen, 25% gyakran jár, az elégtelen tanulók közül senki nem jár rendszeresen, 27% egyáltalán nem néz színdarabot. Hangverseny-előadást szívesen hallgat a legjobb tanulók 54%-a, a leggyengébb tanulók 7%-a. Komolyzenei programot a bukott tanulók 40%-a egyáltalán nem látogat. Kiállításra nem jár vagy csak ritkán a jeles tanulók 29%-a, az

elégtelen tanulók 80%-a.

A legjobb tanulók magas fokú belső meggyőződésből, lelkesen és gyakran vesznek részt értékes kulturális programokon. A művelődési lehetőségek széles skáláját hasznosítják személyiségük gazdagítására. A bukott tanulók nemcsak tanulmányi téren maradnak el társaiktól, de szabad idejüket sem használják fel értékesen.

Ha összegzésében kedvező is a kép a középiskolákban folyó kulturális nevelőmunkáról, mégsem lehetünk elégedettek. A csoportokra bontás sok hiányosságot hozott felszínre. Több figyelmet kell fordítani a potenciálisan hátrányos helyzetűekre: a gyenge eredményt elérő tanulókra és az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekeire.

5. Testedző szabadidő-tevékenység vizsgálata

Az egészséges életmódra nevelés eredményességét az alábbi tevékenységformákkal vizsgáltam:

- részvétel reggeli tornán
- napi egészségügyi séta
- legalább egy sportágban rendszeres foglalkozás
- részvétel kiránduláson, túrán
- honvédelmi gyakorlaton részvétel

A tanulói tevékenységrendszer e komponense csupán 5. a rangsorban ($m = 3,17$; $gy = 2,60$). A tanulók viszonyulása a fenti öt cselekvésformához erős szóródást mutat ($s = \pm 0,86$), a relatív szórás értéke 27,1%.

Nagyon szívesen kirándulnak, túráznak tanulóink (4,60), sajnos átlagosnál alig gyakrabban (3,11). Míg 84% szeret kirándulni, addig erre rendszeres lehetősége csupán 31%-nak van. 23% ritkán, 4% egyáltalán nem túrázik. A nevelés irányító tényezőinek még több lehetőséget kell biztosítani e kedvelt és hasznos tevékenységforma rendszeresebb végzésére. Pl.: az osztályfőnökök több osztálykirándulást szervezzenek, a KISZ szélesítse az ODK-mozgalom táborát, a szülők – élve az ötnapos tanítási és munkahét lehetőségével – gyakrabban töltsék a hétvégét a természetben a családdal együtt. Az utóbbi időszak nehéz gazdasági körülményei miatt az iskolai és a családi kirándulás lehetősége nem javult.

Kedvelt és átlagos gyakorisággal végzett tevékenység a napi egészségügyi séta ($m = 3,40$; $gy = 3,05$). A tanulók közel fele szívesen és gyak-

ran tölti idejének egy részét szabadban sétálással, 30 % nem végez ilyen tevékenységet.

A honvédelmi gyakorlatokon való részvétel jelentőségének, céljának tudatosítása nem minden intézményben éri el a kívánt mértéket. Ezt igazolja az a tény, hogy e cselekvésforma csak minden 4. tanulónak jelent örömet, 24% kényszernek érzi.

A tanulók szokásrendszerébe a reggeli frissítő mozgás nem épült be. Ezt jelzi a gyakorisági index alacsony értéke (1,92). Csupán 14% igényli a reggeli tornát, 66% nem végez ilyen tevékenységet.

Tanulóink egy része ritkán és keveset mozog. A kialakult helyzetért nem csupán a középiskola a felelős. Daróczy Sándor négyéves folyamatkövető pedagógiai kísérlete⁴ igazolta, hogy középiskolás korban már késő elkezdni a testkultúra megszerettetését. A család és a középiskolát megelőző nevelési-oktatási intézmények feladata a testkultúrával kapcsolatos tevékenységek szokásrendszerbe való építése, belső igénnyé tétele. A középiskola feladata az elért szint fejlesztése.

A kollégisták javára a legnagyobb különbség a napi sétánál jelentkezett (dm = 0,75; dgy = 0,70). A délutáni kimenő lehetőségével tanulóink élnek, és célszerűen hasznosítják. A reggeli torna nem kedvelt a kollégistáknál, csupán 10% végzi szívesen. A kollégiumi közösség tevékenységrendszerébe a rendszeres testgyakorlás tervszerűen beépül. Néhány példa erre:

– A sportaktíva a felelős nevelőtanár irányításával kidolgozza az egész évre szóló bajnokságok rendszerét, melybe valamennyi tanulót igyekeznek bevonni.

– Ebéd után két óra áll minden tanuló rendelkezésére sétálásra, aktív sportolásra, illetve a kikapcsolódás, a felfrissülés egyéb formáira.

– Az egészséges életmód szokásainak kialakítása érdekében a tanulók igazodnak a kollégium házirendjében és napirendjében foglaltakhoz.

A nevelőmunka eredményességét a diákönkormányzat hatékonyabb működtetésével fokozhatjuk.

A szakközépiskolások jobban kedvelik a honvédelmi gyakorlatokat, mint a gimnazisták (dm = 0,66), és gyakrabban is végzik e cselekvésformát (dgy = 0,29). Ennek oka: szakközépiskolákban több helyen működik MHSZ és

⁴Daróczy Sándor: Értékszocializáció a nevelés folyamatában. Magyar Pedagógia, 1981. 3. szám 262. o.

Ifjú Gárda Kör. Várhatóan sokat javulna a gimnazisták honvédelmi gyakorlatokhoz való viszonya, ha a gimnáziumok élő munkakapcsolatot alakítanának ki a fegyveres testületek helyi szervezeteivel. E kapcsolat még a tanulók pályaorientációjában is jelentős szerepet tölthetne be.

A fiúk szívesebben és gyakrabban sportolnak rendszeresen valamely sportágban. Kis különbség magyarázható lenne a fiúk nagyobb mozgásigényével, az eltérés azonban olyan nagy, amely továbbgondolásra érdemes. A fiúk 56%-a szívesen sportol, míg a lányok 31%-a számára jelent örömet e tevékenység. A lányok jobban kedvelik a tanítás utáni frissítő sétát, mint a fiúk, és gyakrabban is végzik.

	aktív sportolás		napi séta	
	mot.	gyak.	mot.	gyak.
fiúk	3,55	3,35	2,96	2,80
lányok	2,50	2,24	3,66	3,13
eltérés	1,05	1,11	-0,70	-0,33

A fenti adatsor nem tartalmaz ellentmondást: a fiúk szabad idejük egy részét inkább sportolással, a lányok sétával töltik.

A fiúkhoz közelebb áll a honvédelmi gyakorlat ($dm = 0,73$), a lányok általában csak azért végzik, mert szükséges, vagy kényszerből. A lányok szélesebb rétegét kell bevonni az iskolai sportköri és az egyesületi munkába. Már csak azért is, mert a sportolás, a sportversenyek a jellemnevelés, a közösségfejlesztés jelentős eszközei.

A szülő iskolai végzettsége még a testedző tevékenységek egy részénél is differenciálja a középiskola végzős tanulóit. A hátrány sportolás és kirándulás területén jelentős az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekeinél.

Az egészséges étellel kapcsolatos tevékenység motivációja és a tanulmányi eredmény negatív korrelációt mutat. Legritkábban a legjobb eredményt elérő tanulók végeznek szabad idejükben testedző tevékenységet ($gy = 2,40$), ők szabad idejük jelentős részét ismeretszerzésre fordítják. A gyenge eredményt elérők több örömet találnak a honvédelmi jellegű foglalkozásokon ($dm = 0,54$).

Összességében megállapítható, hogy a kirándulás és a túrázás igen népszerű a középiskolás ifjúság körében, a reggeli torna annál kevésbé. A lányok jelentősebb mozgósítása fontos pedagógiai feladat. Ügyelni kell, hogy a tanulásban kiváló tanulók is megfelelő időt fordítsanak testedzésre,

szabad levegőn mozgásra. Jelentős feladata van e területen az iskolának, kollégiumnak, testnevelő tanároknak, KISZ-szervezeteknek, egyesületeknek és a szülőknek is. A tömegkommunikációs eszközök a felvilágosító munka és a szemléletformálás területén tehetnek többet.

6. Közéleti tevékenység vizsgálata

Négy kérdés vizsgálatával igyekeztem képet alkotni a felnőtté váló fiatalok közéleti tevékenységéről:

- részvétel ifjúsági önkormányzati szerv munkájában
- tömegszervezet munkájának segítése
- pártmunka segítése
- állami szervek munkájának segítése

A tanulók közéleti tevékenységének színtere elsősorban az iskolai KISZ-szervezet. A középiskola tanulóinak lehetőségük van arra, hogy megismerkedjenek a párt-, állami és tömegszervezeti munka célkitűzéseivel, jelentőségével, munkájával, és azt a megvalósítás szintjén segítsék.

A közéleti tevékenységhez való viszonyulás alacsony szintű (2,57), a gyakorisági mutató értéke 2,08. Tanulóink legszívesebben a tömegszervezetek munkáját segítik, 20% örömmel végez ilyen tevékenységet, 16% gyakran, és csupán 21% nem vesz részt e cselekvésformában. Ifjúsági önkormányzati szerv munkájában 19% vállal örömmel közösségi megbízatást, 18% folyamatos munkát végez. Mindezen eredmények ellenére közösségi nevelésünk hiányosságait jelzi az a tény, hogy 40% (!) – különböző okok miatt – nem vesz részt az önkormányzati szerv munkájában. Törekednünk kell arra, hogy lehetőleg mindenkinek legyen erőhöz mért közösségi megbízatása. A közösséghez tartozás érzését csak akkor tudjuk eredményesen fejleszteni, ha tanulóink érzik, hogy a közösségnek rájuk szüksége van. Ezt segíti elő a közösségtől kapott felelős megbízatás. Ehhez szükséges, hogy az iskola és a kollégium igényelje a tanulóktól a cselekvési szándékot, a közösségek aktív részvételét a közös célok megvalósításában, a feladatok megoldásában. E fontos pedagógiai célhoz akkor jutunk közelebb, ha a közösségek önkormányzó képességét fokozzuk. Ehhez elengedhetetlen eszköz a tényleges jogok biztosítása. A különböző jellegű jogok gyakorlása juttatja a tanulókat azokhoz a tapasztalatokhoz, amelyekből megértik, hogy az önkormányzás a közéleti aktivitás egyik formája. Az iskola alapvető feladata a közéleti aktivitásra nevelésben, hogy a tanulókkal megismertesse és tudatosítsa az ifjúsági ön-

kormányzati fórumok (ifjúsági parlament, KISZ, ODB, ...) célját, szerepét, jelentőségét és feladatait.

A párt- és állami szervek munkáját a tanulók fele segíti valamilyen szinten. A gyakorisági index jelentős negatív eltérése a motivációs értéktől ($d = 0,50$) azt jelzi, hogy nem elsősorban a hozzáállással van probléma – jöllehet e területen is szükséges az előrelépés –, inkább a lehetőség kevés.

A vizsgálati adatok tükrében megállapítható, hogy az eddigieknél lényegesen jobban kell támaszkodni a felnőtté váló középiskolás ifjúság aktivitására, feladatvállalására. A párt-, állami és tömegszervezeti munka területén több lehetőséget kell biztosítani az aktív tevékenységre. A közéletiségre nevelést nem elég csupán tanítani, azt gyakorolni is kell. Csak így várható el a középiskolát végzett fiataloktól, hogy meggyőződéssel és cselekvően vegyenek részt a fejlett szocialista társadalom építésében, hogy hazánknak aktív állampolgáraivá váljanak.

Kollégiumainkban jól szervezett önkormányzati fórumok működnek. A tanulók 65%-a vállal közösségi megbízatást, 26% szívesen, 23% gyakran végez ilyen tevékenységet. Kollégistáinknál az önkormányzati munkához és általában a közéleti tevékenységekhez való viszonyulás lényegesen magasabb szintű, mint a nem kollégistáknál.

A gimnazista tanulók közül többen említették – az interjúk során – a kevés cselekvési lehetőséget a pártmunka területén. Úgy gondolom, helyes lenne, ha nemcsak fiatal párttagok kapnának KISZ-megbízatást, hanem KISZ-tagok is kaphatnának pártmegbízatást.

Jelentős eltérés tapasztalható a lányok javára az önkormányzati munkához való viszonyulásban ($d_m = 0,35$). A lányok 24%-a végez szívesen ilyen tevékenységet, a fiúknál az arány csak 14%.

A közéleti tevékenységgel kapcsolatos feladatok vállalásában nem a legmagasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei járnak az élen, ennek ellenére leggyakrabban ők végeznek ilyen jellegű tevékenységet. Legkevésbé lelkesen és legritkábban a legalacsonyabb iskolázottságú szülők gyermekei kapcsolódnak be közéleti munkába ($m = 2,40$; $gy = 1,95$).

A tanulmányi eredmény a legjelentősebb differenciáló tényező a közéleti jellegű tevékenységrendszerénél. Tanulságos az önkormányzati munkához való viszony és részvétel adatainak kiemelése:

	motiváció	gyakoriság
jeles	3,75	3,54
közepes	2,28	1,93
elégtelen	1,93	1,40
eltérés	1,82	2,14

A legjobb eredményt elérő tanulók élen járnak az önkormányzati munkához való viszonyulásban, és gyakran is végeznek ilyen jellegű közösségi munkát, szemben a bukott tanulókkal, akik igen ritkán és szinte csak kényszerből vállalnak közösségi megbízatást. A jeles tanulók 41%-a szívesen és 61%-a gyakran végez közösségi munkát, az elégtelen tanulóknál 7%, illetve 0% ez az arány.

Az iskolának jelentős feladatai vannak elsősorban a gyengébb tanulmányi eredményt elérők közéletiségre nevelésében. Törekedni kell az arányosabb feladatvállalásra.

A következőkben áttekintem, hogy a középiskola végzős tanulóinál melyek a legkedveltebb és leggyakrabban végzett tevékenységek.

Összes tanuló tevékenységrendszere

Az egyes tevékenység típusoknál a motivációt és a gyakoriságot a következő szintre sikerült fejleszteni a középiskolai tanulmányok befejezésének időszakára:

	motiváció	gyakoriság
1. fizikai munka	3,81	3,23
2. kulturális tevékenység	3,80	2,95
3. politikai tevékenység	3,58	3,13
4. tanulmányi munka	3,52	3,13
5. testedző szabadidő- tevékenység	3,17	2,60
6. közéleti tevékenység	2,57	2,08

Az alábbi cselekvésformák állnak tanulóinkhoz legközelebb:

	motiváció	gyak. rangszám
1. mozilátogatás	4,76	3.
2. részvétel kiránduláson, túrán	4,60	14.

	motiváció	gyak. rangszám
3. részvétel otthoni fizikai munkában	4,41	1.
4-5. szépirodalom-olvasás	4,26	4.
színházlátogatás	4,26	20.
6-7. tudományos könyv, folyóirat olvasása	4,15	8.
tv kulturális adásainak nézése	4,15	6.
8. múzeumlátogatás	4,08	24.
9. rádió kulturális adásainak hallgatása	4,01	13.
10. tanulás	3,95	2.
11. idősek, rászorulóknak segítése	3,86	23.
12. részvétel a kollégiumi munkában	3,85	5.
Legkevésbé kedvelt a reggeli torna	1,94	

Leggyakrabban végzett tevékenységek:

	gyakoriság	mot. rangszám
1. részvétel otthoni fizikai munkában	4,06	3.
2. tanulás	3,79	10.
3. mozilátogatás	3,75	1.
4. szépirodalom-olvasás	3,62	4.
5. részvétel kollégiumi munkában	3,57	12.
6. tv kulturális adásainak nézése	3,52	6.
7. politikai napilap, folyóirat olvasása	3,49	20.
8. tudományos könyv, folyóirat olvasása	3,47	7.
9. tv politikai adásai	3,39	14.
10. rádió politikai adásai	3,36	19.
11. részvétel iskolai közösségi munkában	3,35	13.
12. a kötelező tananyag kiegészítése	3,33	16.

Legritkábban végzett tevékenység a pártmunka segítése: 1,76.

Szívesen és gyakran végzett tevékenység a mozilátogatás, részvétel az otthoni fizikai munkában és az olvasás.

Szívesen, de ritkán járnak tanulóink kirándulni, színházba, múzeumba és kiállításra. Az igény e tevékenységek végzésére megvan, a lehetőség kevés.

Kevésbé szívesen, de gyakran végzett tevékenységek: tanulás; kollégiumi munkában való részvétel; politikai napilapok, folyóiratok olvasása; tv politikai adásainak megtekintése. A fenti tevékenységeknél a motivációs rangszám lényegesen elmarad a gyakorisági rangszámtól, következésképpen az érdeklődés fokozására kell több figyelmet fordítani.

Az egyes csoportok tevékenységrendszerének elemzése

Kollégisták – nem kollégisták

A kollégisták tanulmányi átlaga nem jobb (3,56), mint a nem kollégistáké (3,60). A bentlakásos intézményekben a napirend mindenki számára megfelelő időt biztosít az alapos felkészüléshez. A 3 óra tanulási idő önmagában nem biztosíték a jó eredmény eléréséhez.

A kollégiumoknak több figyelmet kell fordítani a tanulmányi munka mindenoldalú segítésére. Néhány aktuális feladat: tehetséggondozás; hátrányos helyzetűek segítése; szilenciumok sérthetlenségének biztosítása; az egyéni és csoportos segítés, korrepetálás megszervezése; alapkövetelmény az erőhöz mért tanulás; küzdelem az igénytelenség, a kettes szint ellen; a helyes tanulási módszerek ismertetése és gyakoroltatása; jutalmazási-büntetői rendszer kiépítése; folyamatos ellenőrzés, értékelés, önellenőrzésre-önértékelésre nevelés; eredményes együttműködés kialakítása a szaktanárokkal, az osztályfőnökökkel és a szülőkkel.

A szervezett politikai munka eredményeként a kollégisták sokkal gyakrabban olvasnak politikai napilapokat és folyóiratokat (4., illetve 8. a rangsorban).

A napirend biztosította lehetőségekkel élnek kollégistáink: a délutáni kimenő alatt sokat vannak szabad levegőn. Náluk a napi egészségügyi séta 8. a rangsorban, míg a másik csoportnál csak a 21.

Mindkét csoportnál a mozilátogatás a legkedveltebb. Még a kollégisták is nagyon sokat járnak moziba. A szelektív filmnézés tudatos kialakítása terén sokkal többet kell tennie az iskolának, a kollégiumnak és a szülőknek is.

Gimnázium – szakközépiskola

A gimnazista tanulók tevékenységrendszerének élén a tanulás áll, míg a szakközépiskolásoknál az otthoni segítség, náluk a tanulás csak a 3. helyen szerepel. A gimnazisták sokkal gyakrabban végeznek tanulmányi munkával kapcsolatos tevékenységet. Pl.: az önképzés náluk a 3., a szakközépiskolásoknál a 15., az előkészítő a 14., illetve a 30. a gyakorisági rangsorban. A tanulmányi eredmények is jelentős eltérést mutatnak. Az érettségi előtt álló gimnazisták átlaga 3,84, a szakközépiskolásoké 3,38. A bukási arány ez utóbbi csoportnál négyszeres (szk. = 5,5%; g = 1,4%).

A szakközépiskolások többet járnak moziba, gyakrabban végeznek kollégiumban fizikai munkát, és többet sétálnak.

Érdekes, hogy a gimnazistáknál sokkal kedveltebb a tudományos könyv és folyóirat olvasása, mint a tanulás. Az interjúk során erre az alábbi választ kaptam: ... mert az előbbi nem kötelező; ... mert nem kell belőle felelni; ... mert érdeklődési körömnek megfelelően én választhatom meg, hogy mikor és mit olvassak.

A gimnazista tanulók tevékenységrendszere minőségileg magasabb szintű, a szakközépiskolásoknál nem a legfontosabb tevékenységek szerepelnek vezető helyen.

Lányok – fiúk tevékenységrendszere

A leggyakrabban végzett tevékenységek:

Lányok		Fiúk	
1. tanulás	4,23	1. mozi	3,95
2. otthoni fizikai munka	4,19	2. otthoni fizikai munka	3,90
3. szépirodalom-olvasás	3,89	3. tudományos könyv olv.	3,70
4. tv kulturális adásai	3,69	4. politikai napilap olv.	3,68
5. kollégiumi munka	3,67	5. tanulás	3,65

A lányok sokkal többet tanulnak, gyakrabban és szívesebben olvasnak szépirodalmat, közösségi munkában lényegesen aktívabbak. A fiúknál a tanulás csupán 5. a rangsorban. A tanulmányi munkával kapcsolatos tevékenységek gyakorisági és motivációs szintjében jelentkező eltérés tükröződik a tanulmányi eredményekben is. A lányok átlaga 3,72; bukási arány 2,3%. A fiúknál e két adat: 3,43 és 5,3%. A fiúk túlságosan sokat járnak moziba. Az iskola feladata: folyamatos, kitartó, erőhöz mért tanulásra serkenteni a fiúkat is.

A gyakori mozilátogatás a tanulás rovására megy, ezt a szülőkkel is tudatosítani kell.

A fiúk gyakrabban olvasnak újságot, és sokkal többet sportolnak, mint a lányok (a fiúknál 8., a lányoknál 33. /!/ a gyakorisági rangsorban). A lányok a tevékenységek jelentős részét magasabb motivációs szinten ($3,59 = 3,33 = 0,26$) és gyakrabban végzik. A sportolás iránti igényük felkeltésére több figyelmet kell fordítani.

Az iskolatípus és a tanulók neme szerinti csoportbontás eredményeként azt kaptuk, hogy a gimnazisták és a lányok tevékenységrendszere a fejlettebb. Hasonlítsuk össze a gimnazista lányok és a szakközépiskolás fiúk tanulmányi eredményét:

	átlag	bukott	bukási arány	össz. tanuló
gimnazista – lány	<u>3,96</u>	1	<u>0,8%</u>	127
gimnazista – fiú	3,65	2	2,5%	81
szakközép – lány	3,48	5	3,9%	129
szakközép – fiú	<u>3,26</u>	8	<u>7,4%</u>	108

A fentiekből egyértelműen következik, hogy a tevékenységrendszer minősége és a tanulmányi eredmény között szoros összefüggés van.

A tanulói tevékenységrendszer és a tanulmányi eredmény kapcsolata

Néhány tevékenység gyakorisági rangszáma:

	jeles	jó	közepes	elégséges	elégtelen
tanulás	1.	1.	3.	5.	9.
önképzés	2.	4.	15.	20.	20.
otthoni fizikai munka	11.	2.	1.	1.	1.
mozi	7.	3.	2.	2.	2.

Leggyakrabban végzett tevékenységek:

	jeles	elégtelen
1. tanulás	4,63	1. otthoni fizikai munka 4,07
2. önképzés	4,21	2. mozi 3,73
3. szépirodalom-olvasás	4,08	3. szépirodalom-olvasás 3,40
4. tud. könyv olvasása	4,04	4-5. tv kulturális adásai 3,27
5. előkészítő	4,00	rádió politikai adásai 3,27
7. mozi	3,83	

jeles

elégtelen

9. tanulás

3,00

11. otthoni fizikai munka 3,71

E két rövid kiemelés feltárja a jó tanulmányi eredmény néhány "titkát". A legjobb eredményt elérők nagyon sokat tanulnak, tudásukat a tanulmányi tevékenységek sokféle formájával gyarapítják – példamutató szorgalommal. Mivel idejüket jelentős részben leköti az érettségire és a felvételire való felkészülés, így az otthoni munkából kevésbé tudják kivenni a részüket. A közepes tanulónál otthoni segítség, szórakozás és tanulás a sorrend. E csoport az iskolában tanultakat már alig egészíti ki önművelés formájában. A leggyengébb eredményt elérőknél dicséretes hogy sokat segítenek otthon. Elgondolkodtató, hogy a tanulás számukra teljesen másodlagos (9. a rangsorban alacsony értékkel). Inkább olyan tevékenységek felé vonzódnak, melyek végzése kevés akaraterőt igényel (mozi, kirándulás, olvasás, tv-nézés).

A jobb eredményt elérők napi és heti programjukat céltudatosan és tervszerűen alakítják. A poláris csoportnál inkább a hangulat, a kedv a meghatározó tényező. A feltárt adatok világosan jelzik a hibák okait és a tennivalókat.

Az apa iskolai végzettsége és a tevékenységrendszer kapcsolata

A tanulás motivációs szintjét nem befolyásolja az apa iskolai végzettsége. A gyakorisági rangsorban a tanulás minden csoportnál az 1-2. helyen szerepel, lényegében azonos értékkel, kivéve a legalacsonyabb végzettségű szülők gyermekeit – ők a legszorgalmasabbak.

Az apa iskolai végzettsége és a tudományos könyv és folyóirat olvasása motivációs és gyakorisági szintje között erős pozitív korreláció van.

	mot.	mot. rangszám	gyak.	gyak. rangszám
főiskola–egyetem	4,47	3.	3,86	3.
befejezetlen általános iskola	3,89	9.	3,13	12.

A magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei nagyobb arányban járnak előkészítőre, szakkörre, több időt fordítanak a kötelező tananyag kiegészítésére. Mindezek a tanulmányi eredményekben is tükröződnek ($d = 0,22$).

A tanulók fizikai munkához való viszonya és az apa iskolai végzett-

sége között negatív korreláció áll fenn. Nézzük például az otthoni fizikai munkát:

	rangsám	mot. index
főiskola—egyetem	7.	4,20
szakmunkásképző	3.	4,45
befejezetlen általános iskola	2.	4,55

A magasabb iskolai végzettségű szülőknek objektív okok (pl.: lakás- és településjelleg, munkakör, ...) miatt kevesebb lehetőségük van gyermeküket munkára nevelni.

A vizsgálati eredmények megmutatják, hogy mely tevékenységeket kell gyakrabban végeztetni, melyeket inkább visszafogni, és hol kell több figyelmet fordítani a lehetőségek biztosítására, illetve az érdeklődés felkeltésére.

MELLÉKLET az adatfelvételi lapról

Két kérdésre szeretnék tőled választ kérni.

A) Milyen szívesen csinálod az alábbi tevékenységeket?

Az egyes foglalkozási, tevékenységi formák után lévő kipontozott részre (A oszlopba) írd a megfelelő számot!

Az egyes számok ezt jelentik:

5 = szívesen csinálom

4 = érdekemben áll, ezért csinálom

3 = belátom, hogy szükséges, ezért csinálom

2 = kényszerből teszem

1 = nem szoktam ilyen tevékenységet végezni

Először az A oszlopba írd be a véleményedet tükröző számot. Ezután válaszolj a B kérdésre.

B) Milyen gyakran végzed az alábbi tevékenységeket?

A megfelelő számot a B oszlopba írd.

Az egyes számok jelentése a következő:

- 5 = igen gyakran csinálom
 4 = gyakran csinálom
 3 = átlagos gyakorisággal csinálom
 2 = ritkán csinálom
 1 = nem végzek ilyen tevékenységet

	A	B
1. rádió politikai adásainak hallgatása
2. tv politikai adásainak hallgatása, nézése
3. politikai napilapok, folyóiratok olvasása
4. beszélgetés, vita politikai kérdésekről
5. részvétel politikai munkában
6. részvétel KISZ -, úttörő munkában
7. tanulás
8. kötelező tananyag kiegészítése, önképzés
9. továbbtanulásra előkészítő tanfolyam
10. szakköri munka iskolában, kollégiumban
11. mások segítése a tanulásban
12. részvétel az otthoni fizikai munkában
13. részvétel az iskolai közösségi munkában
14. részvétel a kollégiumi munkában
15. részvétel iskolán kívüli társadalmi munkában
16. idősek, öregek, rászorulóak segítése
17. szépirodalom-olvasás
18. tudományos könyv, folyóirat olvasása
19. rádió kulturális adásainak hallgatása
20. tv kulturális adásainak hallgatása, nézése
21. színházlátogatás
22. múzeumlátogatás
23. hangverseny-látogatás
24. részvétel kultúracsoporthoz munkájában
25. mozilátogatás
26. képzőművészeti kiállítás látogatása
27. kulturális szervező munka
28. reggeli torna
29. napi egészségügyi séta
30. legalább egy sportágban rendszeres foglalkozás

31. részvétel kiránduláson, túrán
32. honvédelmi gyakorlaton részvétel
33. részvétel ifjúsági önkormányzati szerv munkájában
34. tömegszervezet munkájának segítése
35. pártmunka segítése
36. állami szervek munkájának segítése